گۆڤاری قەڵای زانست

گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق

بەرگی (٨) – ژمارە (٣)، هاوینی ٢٠٢٣

ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

خۆشەویستی لە دەقە شیعرییەکانی (لەتیف هەڵمەت)دا

(ڕوانینێکی کۆمەڵناسییانە)*

د. ئاسۆ عومەر مستەفا

بەشی کوردی، کۆلێژی زمان، زانکۆی چەرموو، 46023، چەمچەماڵ، سلێمانی، هەرێی کوردستان، عێراق

aso.omar@charmouniversity.org

عەدنان ئەحمەد مستەفا

بەشی کوردی، کۆلێژی زمان، زانکۆی چەرموو، 46023، چەمچەماڵ، سلێمانی، هەرێی کوردستان، عێراق

Adnan.mustafa@charmouniversity.org

زانیاریەکانی توێژینەوە

بەرواری توێژینەوە:

وەرگرتن: ٢٠٢٢/٩/١٥

پەسەندکردن: ٢٠٢٢/١٠/٢٥

بڵاو کردنەوە: هاوینی ٢٠٢٣

ووشە سەرەکییەکان

Poetic text, Latif Halmat, Love, Literature, Sociology.

Doi:
10.25212/lfu.qzj.8.3.1

پوختە

توێژینەوەکەمان بەناونیشانی (خۆشەویستی لە دەقە شیعرییەکانی "لەتیف هەڵمەت"دا (ڕوانینێکی کۆمەڵناسییانە) هەوڵدانێکە بۆ ڕوونکردنەوەی ڕوانینی کۆمەڵناسییانەی (لەتیف هەڵمەت) بۆ خۆشەویستی و ڕەنگدانەوەی ئەو چەمکە لەناو دەقە شیعرییەکانیدا. هەروەها دۆزینەوەی ئەو پەیوەندییە جەوهەرییەی نێوان خود و بابەت، خود وەک خۆشەویستی و بابەت وەک کۆمەڵ و کۆمەڵناسی. لەبەر ئەوەی تاک ئەندامێکی کۆمەڵگەیە، بۆیە دەبێتە سەرچاوە بۆ بەرهەمهێنانی دەقی ئەدەبی. لێرەوە پەیوەندیی نێوان ئەدەب و کۆمەڵناسی وەک زانست دەردەکەون .

توێژینەوەکەمان لە دوو بەش پێکهاتووە: بەشی یەکەم (چەمکی خۆشەویستی) باسی چەمکی خۆشەویستی ڕەهەندە کەسیی و کۆمەڵایەتییەکانی دەکات و تێڕوانینی نووسەران دەربارەی ئەم چەمکە دەخاتەڕوو.

* ئەم توێژینەوەیە بەشێکە لە نامەی ماستەری (عەدنان ئەحمەد مستەفا) بەناونیشانی (ڕەهەندی کۆمەڵایەتی لە دەقە شیعرییەکانی (لەتیف هەڵمەت)دا) بەسەرپەرشتی (د. ئاسۆ عومەر مستەفا) لە زانکۆی چەرموو/ بەشی زمانی کوردی

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەڕەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی (٨) – ژمارە (٣)، هاوینی ٢٠٢٣
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

بەشی دووەم: (خۆشەویستی لای (لەتیف هەڵمەت) پراکتیزەی چەمکی خۆشەویستی وەک ڕەهەندێکی کۆمەڵایەتی لەناو دەقە شیعرییەکانی (لەتیف هەڵمەت)دا دەکات.

ئەنجامیش لە کۆتاییدا بە چەند خاڵێک خراوەتەڕوو.

پێشەکی

چەمکی خۆشەویستی پەیوەندی ڕاستەوخۆی بە مرۆڤەوە هەیە، ئەرکی ئەدەبیش گواستنەوەی بیر، هەست و سۆزەکانی مرۆڤە. هەروەها ئەدیبیش وەک ئافرێنەری دەقی ئەدەبی هیچ کات دابڕاو نەبووە لە واقیعی ژیانی کۆمەڵایەتی و هەمیشە ئەو ژینگەیە ڕەنگدانەوەی لەسەر کەسێتیی نووسەر هەبووە؛ کە تێیدا لە دایک بووە. لێرەوە پەیوەندیی نێوان ئەدەب و کۆمەڵناسی وەک دوو زانست دروست دەبێت. لەم سۆنگەیەوە ڕەهەندە کۆمەڵایەتییەکان لەناو ئەدەبدا ڕەنگ دەدەنەوە، (لەتیف هەڵمەت) وەک شاعیرێک شیعرەکانی هەرچەندە لەناو بازنەی بابەتە خودییەکانی وەک خۆشەویستیدا دەسووڕێنەوە، بەڵام بە ڕەهەندە کۆمەڵایەتییەکانەوە پەیوەستی کردووەتەوە و ڕوانینێکی کۆمەڵناسییانەی بۆی هەبووە. هەر بۆیە ئەدەبی پەیوەستی ژیان و واقیعە کۆمەڵایەتییەکەی کردووە.

هۆی هەڵبژاردنی توێژینەوەکە

هۆی هەڵبژاردنی ئەم ناونیشانە بۆ کاریگەریی ئەدەب و ڕەنگدانەوەی لەناو ژیانی کۆمەڵایەتیدا و خۆشەویستی وەک ڕەگەزێکی گرنگی ژیانکردن و پەیوەست بە مرۆڤەوە. (لەتیف هەڵمەت) بایەخێکی زۆری بەو لایەنە داوە و تەنانەت ڕوانینێکی کۆمەڵناسییانەی بۆ چەمکی خۆشەویستی هەیە.

میتۆدی توێژینەوەکە

لە توێژینەوەکەماندا میتۆدی وەسفی شیکاریمان پەیڕەو کردووە.

پلانی توێژینەوەکە

توێژینەوەکەمان لە دوو بەش پێکهاتووە: بەشی یەکەم (چەمکی خۆشەویستی) باسی چەمکی خۆشەویستی و ڕەهەندە کەسیی و کۆمەڵایەتییەکانی دەکات و تێڕوانینی نووسەران دەربارەی ئەم چەمکە دەخاتەڕوو.

بەشی دووەم: (خۆشەویستی لای (لەتیف هەڵمەت) پراکتیزەی چەمکی خۆشەویستی وەک ڕەهەندێکی کۆمەڵایەتی لەناو دەقە شیعرییەکانی (لەتیف هەڵمەت)دا دەکات.

ئەنجامەکانیش لە کۆتاییدا بە چەند خاڵێک خراوەتەڕوو.

کلیلە وشەکان : دەقی شیعری، لەتیف هەڵمەت، خۆشەویستی، ئەدەب، کۆمەڵناسی

بەشی یەکەم

چەمکی خۆشەویستی

خۆشەویستی چەمکێکی گشتگیرە و بە تەنیا تایبەت نییە بە مرۆڤەوە، بەڵکو لای بوونەوەران بە گشتی دەبینرێت، بۆ نموونە وەک خۆشەوستیی نێوان باڵندە، ئاژەڵ و تەنانەت دار و درەختەکانیش بوونی هەیە، بەڵام توێژینەوەکەی ئێمە ئاوڕ لە خۆشەویستیی نێوان مرۆڤەکان دەداتەوە، بە تایبەتی لە ڕوانگەی پێداویستیی کۆمەڵناسییانە و تەواوکاریی کۆمەڵایەتییەوە تەماشای ئەم چەمکە دەکات، چونکە خۆشەویستی بەشێکی گرنگی ژیانە و لە ڕەفتار و بیر و هزری تاکەکاندا ڕەنگ دەداتەوە. جگە لەوانەیش ڕەهەندێکی بەهێزی تەواوکاریی ژیانە، چۆن لایەنی ماددی بەشێکی زۆری پێداویستی مرۆڤ و ژیان پڕ دەکاتەوە، بە هەمان شێوەش خۆشەویستی ئەو ڕۆڵەی هەیە، بەڵام لە ڕوانگەیەکی ڕووحی و مەعنەوییەوە، ئەگەر خۆشەویستی لەلای تاک و ژیان و کۆمەڵگە دابڕنی ئەوە یەکەم هەنگاوی لێسەندنەوەی ڕووحە، لەو حاڵەتەدا کۆمەڵگە وەکو ماددە مامەڵەی لەگەڵدا کراوە. ((خۆشەویستی بریتییە لەکۆمەڵێک هەمەجۆری هەستی جوان و پۆزەتیف، یان حاڵەتی سۆزداری و عەقڵی، کە ڕاستەوخۆ کاریگەری لەسەر کەسەکە و ڕەنگدانەوەی لەبەرامبەردا دەبێت، ئەم هەستانەش لەسۆنگەی ئاکارێکی باڵاوە سەرچاوە دەگرن.)) (د. لوقمان ڕەئوف، ٢٠٢١: ٢٠١) ڕەنگدانەوەی ئەم بەها باڵایانە لەسەر دوو کەسە (ئەم) لەگەڵ (ئەو)دا، یان (من) و (تۆ) پاشانیش ڕەنگدانەوەی بەسەر چوار دەوردا دەبێت. دەکرێت بڵێین ڕەنگدانەوەیەکی زۆر باڵا و ئەرێنییە، چونکە ((خۆشەویستی بەمانای هۆگری و پابەندبوونی ئارەزوومەندانەی دوو بەرامبەرە، کە ڕەهەندی ناچارکردنی لە خەفەکردندا ڕەتدەکاتەوە، لە لایەک بڕوای بە ئازادی هەیە، بەڵام ئازادییەک ناخوازێت، کە بەرپرسیارێتی هاوشانی نەبێت، لەلایەکی ترەوە خۆشەویستی بە بڕیارێکی ویژدانی و ئەخلاقی دەستپێدەکات، بەرەو توندوتیژی و دەمارگیری هەنگاو هەڵناگرێت.)) (ئیبراهیم ناودەشتی، ٢٠٠٤: ٦٥) لەبەرئەوەی یەکبوون و

یەکانگیری تیایە بۆیە پێچەوانەی پەرتبوون و دەمارگیرییە، لای (ئەریک فرۆم) خۆشەویستی خەملاو و پێگەیشتوو ئەو یەکبوونەیە، کە مەرجی پاراستنی خەملان و کاملبوون و یەکانەکی مرۆڤی لەگەڵدایە. خۆشەویستی هێزیکی چالاکە لە مرۆڤدا، هێزێکە ئەو دیوار و لەمپەرانە گەمارۆ دەدا، کە مرۆڤ لەهاوڕێکانی جیادەکەنەوە، ئەو هێزەیە، کە مرۆڤ لەگەڵ کەسانی دیکەدا یەک پێدەگرێت، خۆشەویستی وای لێدەکات، کە بەسەر هەستکردن بە دابڕان و جوداییدا زاڵ ببێت. لەگەڵ ئەوەشدا دەرفەت دەدا، کە خۆی درووست بکات. خەملان و پێگەیشتنی خۆی بپارێزێ. لە خۆشەویستیدا جودابوون ڕوو دەدات، دوو کەس دەبنە یەک کەس لەگەڵ ئەوەشدا هەر بە دووانی دەمێننەوە، چونکە ((خۆشەویستیش ڕێگایەکی دیکەیە بۆ زانینی (نهێنی). خۆشەویستی کارێکی چالاکانەی چوونە ناو ناخی کەسێکی دیکەیە، کە لە میانیدا یەکبوون ئارەزووی من بۆ ناسینی ئەو خامۆش دەکات. من لە پرۆسەی ئاوێتە بووندا تۆ دەناسم، خۆم دەناسم، هەموو مرۆڤێک دەناسم و هیچ نازانم.)) (ئەریک فرۆم، ٢٠٢١: ٥٣)

ئەفلاتۆن دەڵێت: ((خۆشەویستی بریتییە لە چێژوەرگرتن لە جوانی بەو پێیەی، کە جوانی حەقیقەتی باڵایە و ئێمە بەهۆی پێزانینمان لەشتە جوانەکان دەگەینە حاڵەتی تواندنەوە و ئاوێتەبوونی قەوارەمان لەنێو ئەو حەقیقەتە باڵا و گشتگیرەدا. تاڕادەیەک یەکگرتنی تەواوەتی لەگەڵدایە چونکە لای ئەفلاتۆن خۆشەویستی بریتییە لە بەرزبوونەوە لە پلەکانی خوار زیندەوەری بۆ پلەی زیندەوەری مرۆڤ کاتێک خۆشەویستی دەکات)) (کۆمەڵێک توێژەر، ٢٠١٢: ٨) هەروەها وای بۆ دەچێت، کە لەحاڵەتی هەست و نەستی بەرامبەردا دەژێت، توانای خۆشەویستی کەسانی تر بەمانای ڕێزگرتنی ئەرینییانە، بەندە بە گونجاندنی نێوان چەمکی خود لە لایەک و شارەزایی ئەو تاکە، کە دەتوانێت بە شێوازێکی ڕێکوپێک ئەزموونەکانی خۆی لە کەسی بەرامبەر تێبگەیەنێت، ناکرێت خۆشەویستی ڕاستەقینە بە هیچ نرخ و بەهایەک بنرخێنرێت. ((خۆشەویستی وەک پێوەندییەکی دیالێکتیکی دوو لایەن (عاشق و مەعشوق) پێش هەموو شتێک هاوئاهەنگی و تەباییەکی ڕۆحی وەهای پێویستە، کە هەردووکیان دواتر وەڵامی خۆیان لەسەر ئەو بونیادە بۆ یەکتر دووپات بکەنەوە، ڕاستگۆیی وەک بەهایەکی گرنگی ئەم پرۆسەیە ڕۆڵێکی ستراتیجی هەیە لەم پێوەندییە دیالێکتیکییەدا)) (توانا عوسمان، ١٩٩٨: ٤٠) ئەمەش نەک لەبەرئەوەی ڕاستگۆیی وەک بەهایەکی شکۆدار، دەبێت عاشقەکان پابەندبن پێوەی و بەهۆیەوە تەماحە دێرینەکانی بەرزە منی پێ بهێننە دی، بەڵکو لەبەرئەوەی ساتەوەختی لە دەسدانی ڕاستگۆیەتی

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەڕەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی (٨) – ژمارە (٣)، هاوینی ٢٠٢٣
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

لە لایەنێکی ئەم پرۆسەیەدا ساتەوەختی لێکترازانی ئەو پێوەندییە دیالێکتیکییەیە و درووستبوونی نا هاوسەنگییەکی ڕۆحی وەهایە، کە هەرگیز خۆشەویستی پێ نا پێوڕێت.

(ئەریک فرۆم) چەند ڕەگەزێکی تری خۆشەویستی دیاریدەکات ئەو ڕەگەزانەش بریتین لە: (چاودێری، بەرپرسیارێتی، ڕێز و ناسین) گرتنەخۆی چاودێری لە لایەن خۆشەویستییەوە بە ڕوونی لەوەدا بەدیار دەکەوێت، ئەگەر ژنێک بڵێ من گوڵەکانم خۆشدەوێت و لەبیری بچێت ئاویان بدات، ئەوا باوەڕی پێناکەین، کە گوایە (گوڵەکان)ی خۆشدەوێت. خۆشەویستی بریتییە لە گرنگی پێدانێکی چالاکانە بە ژیان و گەشەی ئەو شتەی، کە خۆشمان دەوێت. هەر کاتێکیش ئەو گرنگی پێدانە ڕووی لەکەمی کرد، خۆشەویستیش نامێنێت. چاودێری و بایەخپێدان لایەنێکی دیکەی خۆشەویستی لە خۆ دەگرن، ئەویش هەستکردنە بە (بەرپرسیارێتی) کە ئەمڕۆ هەستکردن بە بەرپرسیارێتی لە زۆر باردا ئاماژەیەکە بۆ (ئەرک)، ئاماژەیە بۆ شتێکی لە دەرەوە سەپێنراو بەسەر مرۆڤدا، بەڵام واتای ڕاستەقینەی هەستکردن بە بەرپرسیارێتی بریتییە لە: کردەیەکی تەواو ویستەنی، بریتییە لە وەڵامدانەوەی (من) بۆ پێداویستییەکانی مرۆڤێکی دیکە، جا ئەو مرۆڤە گوزارشتی لەو پێداویستییانە کردبێ یان نەکردبێ. هەستکردن بە بەرپرسیارێتی واتای هەبوونی توانا و ئامادەیی دەبەخشی بۆ(وەڵامدانەوە). توخمێکی تری خۆشەویستی بریتییە لە(ڕێزگرتن) ئەگەر بوونی نەبێت ئەوا هەستکردن بە بەرپرسیارێتی بە ئاسانی شکست دەخوات و دەبێتە هەژموون و دەست بەسەرداگرتن و خاوەندارێتی. مەبەست لەڕێزگرتنیش بریتی نییە لەترس و تۆقین، بەڵکو بریتییە لە بە چاو و بە دڵ بینینی کەسێکی دیکە وەک ئەوەی کە هەیە، بریتییە لە ناسین و تێگەیشتن لەیەکیەتی و یەکانەکییە بێ هاوتاکەی. ڕێزگرتن واتای بایەخدانە بە گەشەکردن و پێگەیشتنی کەسێکی دیکە وەکو ئەوەی کە هەیە. بەم جۆرەش ((ڕێزگرتن بوونی هەموو جۆرە پێوەندکردن و ژێردەستییەک ناگرێتە خۆی. واتای ئەوەیە کە من دەمەوێت کەسی خۆشەویست لەخۆوە و بە شێوازی خۆی گەشە و شکۆفە بکات، نەک بەمەبەستی خزمەتکردنم. ئەگەر یەکێکم خۆشویست، وا هەست دەکەم لە گەڵیدا بوومەتە یەک کەس وەکو ئەوەی کە هەیە، نەک وەکو ئەوەی کە پێویستیم بەو هەیە بۆ ئەوەی ببێتە بابەتێک بۆ سوودمەندبوون و جێبەجێکردنی خواستەکانم. ڕێزگرتن تەنیا لەسەر پایەی ئازادی و سەربەخۆیی بینا دەکرێت، هەروەک پەندێکی دێرینی فەرەنسی هەیە دەڵێت: ((خۆشەویستی کۆرپەی ئازادی و سەربەخۆییە، هەرگیز کۆرپەی دەسەڵات و هەژموون نییە.)) (ئەریک فرۆم، ٢٠٢١: ٥٠)

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەڕەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی (٨) – ژمارە (٣)، هاوینی ٢٠٢٣
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

شیلەر وتوویەتی (ئەوە برسێتی و خۆشەویستییە جیهان بەڕێوە دەبەن.) تیۆرییەك هەیە دەڵێت: ئەو منداڵەی، کە لە باوەشی دایك و باوکێکی نایەگرتوو، بێ پێوەندیی لەهەستەکانیاندا پەروەردە دەبێت، ئەوە پەروەردەکەی ناتەواو دەبێت و ڕێگای نادات بۆ بەرەنگاربوونەوەی پێویستییەکانی ژیان. ((خۆشەویستی لەسروشتی مرۆڤدا بناغەیەکی پتەوی هەیەو لەڕێگای کۆمەڵگاو پەروەردەوە دەتوانرێت گەشەی پێ بکرێ یان بپووکێنرێتەوە، بەڵام ئەوەی هەندێك بابەتەکە ئاڵۆزتر دەکات ئەوەیە، کە خۆشەویستی نازانرێ لە چ تەمەنێکەوە ئاراستە دەکرێ، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا خۆشەویستی بابەتییانە(موضوعی) وەك چرایەك وایە بۆ ڕووناککردنەوەی تاریکاییەکانی ژیانی مرۆڤ)) (سەعید محەمەد نووری، 2004: 138) بەڵکو لەوەش زیاتر ((خۆشەویستی لەپێش هەموو شتێکەوە دەربڕینێکە دەربارەی تەنهایی پڕ ئازارمان و تێکشکاندنی خۆ خواردنەوەی ناخی نووستووی هەر یەکێکمان و سەرکەوتنێکە بەسەر خۆپەرستیدا، ئەمەشە هۆی ئەو موچوڕکە پیرۆزەی، کە دەس بەسەر دڵی مرۆڤدا دەگرێت، لەکاتی یەکەم بەیەکگەیشتن لەگەڵ ئەو خودە نەناسراوەدا و بەهۆیەوە لەژێر چنگی خۆپەرستی ڕزگاری دەکات و دەبێتە هۆی ڕاچڵەکاندنی ڕەگ و ڕیشەی هەبوونی بێ ئاگامان و لەناخەوە لەگەڵ چەند هەستێکی جیاوازتر لە (دڵەخورپێ، ترس و خۆشەویستی...))(عەدنان ساڵەیی، 2007: 6) خۆشەویستی هیچی لەوە کەمتر نییە، کە وەکو برسیبوون و تینووبوون دەبێتە پێداویستی بایۆلۆژی و لەش داوای دەکات، لەگەڵ ئەوەشدا خۆشەویستی بوونێکی کۆمەڵایەتیشی هەیە وەکو پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان، تەنیا خۆشەویستی غەریزەیی(سێکسی) نەبێت لەدەرەوەی هۆشیاری مرۆڤدا کاردەکات، چونکە دوای تێربوونی ئەم غەریزەیە کۆتایی بە زۆر شت دێت لە ئاڵوگۆڕی پەیوەندییە خۆشەویستییەکان. ئەگەر بەچاوی سایکۆلۆژیانە لە خۆشەویستی بڕوانین دەبینین خۆشەویستی دەرئەنجامێکە بۆ زیاتر لە چەند پێداویستییەك وەکو:

یەکەم: پێداویستییە فسیۆلۆژییەکان

دووەم: پێداویستییە دەروونییەکان

سێیەم: پێداویستییە کۆمەڵایەتییەکان

هەر یەکێك لەم پێداویستییانە پایەیەکی گرنگی دروستبوونی پەیکەری خۆشەویستین.

(د. نەوال السعداوی) لەمەڕ خۆشەویستی دەڵێت: ((بەرزترین کردارە کە مرۆڤ ئەنجامی دەدات، چونکە لە ڕێگایەوە هەموو پێکهاتە جەستەیی و دەروونی و ژیرییەکانی، بەرزترین و قووڵترین ئەرك

ئەنجام دەدات، خۆشەویستی کردارێکی هۆشیارانەی قووڵە، بەڵکو تاکە کردارێکە، کە مرۆڤ دەتوانێت لەڕێگایەوە بگات بە قووڵترین قووڵی کەسێتی) خۆشەویستی لای (د.نەوال) (کردارە)، بەڵام کردارێکی قووڵ و بەرز، کە هیچ کردارێکی دی ناگاتە ئەم ئاستە.)) (ناهیدە حوسێن عبدالرحمان، 2006: 12) چونکە مرۆڤ بەهەموو پێکهاتەکانییەوە تیاییدا بەشداری دەکات، وەکو:

یەکەم: جەستەیی(تێرکردنی غەریزە سێکسییەکان)

دووەم: دەروونی(ئارامبوونەوەی ناخ و پڕبوونەوەی سۆز)

سێیەم: کۆمەڵایەتی(لەڕێگەی پەیوەندی کۆمەڵایەتییەوەو هەست کردن بە وجودی خود...)

چوارەم: ژیریی(چێژبینین، بەواتای ناسین و مامەڵەکردنی بارەکانی پێشوتر لەژێر کۆنترۆڵی عەقڵدا)

هەر لێرەشەوە خۆشەویستی تەنها ڕێگایەکە بۆ چوونە ناوناخی مرۆڤ و خۆناسین و دیاریکردنی کەسێتی مرۆڤ، واتا هیچ ڕێگایەکی دی نییە، کە مرۆڤ بتوانێت کەسێتی خۆی بدۆزێتەوە جگە لەخۆشەویستی. لەم بارەیەوە (پیتەر فلێشەر) دەڵێت: (گەڕان بەدوای خۆشەویستی گەڕانە بەدوای زانینی کەسێتییەوە، حەزمان لەخۆشەویستی بریتییە لەحەزمان لە دانان بەخودی خۆماندا لە پێناوی ئەوەی کە ئێمە کێین؟ نەك چی دەکەین؟) فرۆید کاتێك یەکەمین پەرتووکی خۆی بەهاوکاری (برۆیەر) لەسەر نەخۆشی هیستریا دەرکرد، گەیشتە ئەو باوەڕەی ((هەموو نەخۆشییە هیستریاکان دەگەڕێنەوە بۆ نەخۆشیی خۆشەویستی(love sick) ، کە بەهۆی دابڕان لەخۆشەویستی، یان دووبارە بوونەوەی ئەو دابڕانە، یاخود سەرکەوتوو نەبوون لەپاراستنی کۆمەڵێك پەیوەندی پێشوو، کە ئەو پەیوەندییەش سۆزدارییە. فرۆید باش درکی بەوە کردبوو، کە دابڕان لەشتەکان یاخود نەگەیشتن بەوشتانەی، کە خۆشمان دەوێن و دەچنە پلەی پیرۆزبوونەوە لامان، بەهۆی دووریی ئەو شتەوە لێمان، هەروەها ئەوشتەش خۆشەویستی ڕەگەزی بەرامبەر بێت و مایەی بەتاڵبوونەوەی ڕەمەك و خەونەکانیش بێت، بەتایبەت ڕەمەکی مەرگدۆستی و ژیاندۆستی.)) (پێشڕەو عەبدوڵا، 2021: 248) ئەوا مرۆڤ بەتایبەتیش شاعیر هەر دەبێت ئەوەی لێ چاوەڕوان بکرێت، کە شێتانە بکەوێتە لاواندنەوە و لاڵانەوە بۆ خۆشەویستەکەی، بەجۆرێك شاعیر خۆی ئازاد بکات لەوەی بەزاریدا دێت، شێتانە شت بڵێت و ڕەمەکەکانی لەودیو مەرگی (من) و (منی باڵا)وە بەرەڵا بکات. بۆیە ئەم جۆرە لە خۆشەویستی، کە شاعیر هەموو خەیاڵی لای ئەوەیە بە خۆشەویستەکەی بگات و سەرنجی بەلای خۆیدا ڕابکێشێت.

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەڕەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی (٨) – ژمارە (٣)، هاوینی ٢٠٢٣
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

خۆشەویستی دەبێت ئەزموون بکرێت؛ نابێت تەنیا لەبەر باس بێت و بنووسرێتەوە، چونکە ((ئەوەندەی سلوك و کارە ئەوەندە تیۆری نییە، ئەگەر ئاوها عیشق و خۆشەویستی بناسین ئەوە سەروبەندمان لەگەڵ چەمك و دیاردەیەکی مێژوویی کردووە ئەگەرنا ئەوە کاری عیشق و خۆشەویستی نییە، ڕوونە دەبێت، کە خۆشەویستی بێتە ناومانەوە و ئەزموون بکرێت، ئەوجا لە سلوکی عاشقانەوە خۆشەویستی بناسرێت و ئینجا بێتە بەرباس و ئاخاوتن، ئەگەر وامان نەکرد نەك هەر هەڵەیەکی زۆر گەورە و نادرووستمان کردووە، بەڵکو بێماناترین شت ئەوەیە، کە هیچ شوناسێك شمولی نەکات، ئەوەیە بێین لە ڕێگەی ئاخاوتن و نووسینەوە خۆشەویستی بناسین و میانەی لەگەڵ خۆش بکەین)) (عەدنان ساڵەیی، 2009: 7) هەروەها سیفەتی خۆشەویستیش لەهەر کەسێکدا ڕەنگی دایەوە و بوو بە ڕەفتار تێیدا، ڕووحییەتی خۆ بەتاك و یەك زانین دەکوژێت و دەیسرێتەوە.

خۆشەویستی بەتەواوی جۆرە جیاوازییەکانییەوە، بنچینەی پەیوەندییە کەسییەکانە لەنێوان مرۆڤەکاندا، بەهۆی گرنگی و بایەخی لە ڕووی دەروونییەوە، ((یەکێکە لەو بابەتانەی، کە ئاستی باشی لە داهێناندا هەیە، مەبەستی سەرەکیش لە خۆشەویستی، یان کارنامەی خۆسشەویستی، یان تێلیۆلۆژی خۆشەویستی، پاراستنی جۆرییەتی مرۆڤایەتییە لە ڕێگەی هاوکاریکردنی یەکترەوە، لەدژی تەنگ و چەڵەمەکان و مەترسییەکان و پاراستنی بەردەوامی لەسەر ئەم جۆرایەتییانە، بۆیە خۆشەویستی لە هەموو سەردەمەکاندا بووەتە یەکێك لە باسە سەرەکییەکانی ژیانی مرۆڤ و بە هیچ شێوازێك ناتوانێت لێی داببڕێت و بەردەوام پێویستی پێیەتی، لە پێناو درێژەدان بەژیان.)) (د.لوقمان ڕەئوف، 2021: 202) لەبەر ئەوەیە خۆشەویستی پێناسەی جیاجیای بۆ کراوە و هیچ پێناسەیەکیش لە پێناسەکانی تر ناچێت، (شیرهایت) وتەنی: ((زمانێك نییە وەسفی هەڵچوونە قووڵەکانی پێبکەین، نووسینیش لەمەڕ خۆشەویستی ئەوپەڕی سەختە، دەتوانین بڵێین خۆشەویستی دوولایەنەیە پەیوەستت دەکاتەوە بەوی تر و بەرامبەر، ئەویش ئەوەیە، کەخۆشەویستی دوو وێنە یان دوو لایەنی هەیە، ((یەکەمیان ئەو وێنەیەی ناو مێشکی خەڵکییە، کە سەبارەت بەخۆشەویستی هەڵیانگرتووە و زۆربەی جار ئەو وێنەیە تێکەڵ و ئاوێتەیە بە ڕۆمانسییەت و سۆزو عاتیفە، وەك ئەو شێوازەی، کە ڕۆمان و گۆرانی و شیعر و چیرۆکەکان دەیانخەنە ڕوو. دووەمیش ئەو وێنە حەقیقییە هاوژینییەی خۆشەویستییەیە، کە لەڕۆژی دەستپێکردنی هاوسەرێتییەوە پەیدا دەبێت و دێتە ئاراوە و لەدوای هاوسەرێتییەوە ناکۆکی و نائومێدی دەبێتە دەستمایە و کاتێك مرۆڤ بۆی دەردەکەوێت، وێنە

خەیاڵییەکەی ناو مێشکی لە زۆر گۆشەو لایەنەوە لەوێنە واقیعییەکە جیاوازە و لەگەڵیدا نایاتەوە، کە لەئاکامدا بەجیابوونەوە کۆتایی بەهاوسەرێتی دەهێنێت.)) (قاسم حسين صالح، 2001: 8)

زانا کۆمەڵناسەکان بەشێوەیەکی وردتر و کەمێك قووڵتر، توێژینەوەیان لەسەر ناجۆری خۆشەویستی سۆزداری ڕووکەشانە کردووە، باسیان لە گرنگی و سوودەکانی خۆشەویستی کردووە، کە چی پێشکەشی کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی دەکات. ((یەکێك لەخەسڵەتە جەوهەرییەکان لەو خاڵەدا شاراوە و پەنهانە، کە خۆشەویستی عاتیفی، گرنگی و بەهایەکی باڵای هەیە بۆ کۆمەڵ و یارمەتی بووك و زاوا دەدات، کە لەسەرەتای هاوسەرێتیدا چاوپۆشی لە هەڵە و کەموکورتییەکانی یەکتر بکەن، ئەو ماوەیەی، کە هەردووکیان لەهەوڵی خۆگونجاندندان لەگەل بارو زروفە نوێیەکەدا بەتایبەتی لەگەڵ هەڵە و کەموکورتییەکاندا.)) (سابير بەكر بۆكانی، 2001: 8) هەڵوێستی کۆمەڵگاکان لەمەڕ خۆشەویستییەوە پلەبەندە و جیاوازی تیا بەدیدەکرێت، دەتوانین پۆلێنیان بکەین بۆ سێ گرووپ:

گرووپی یەکەم: ئەو کۆمەڵگایانەن، کە باوەڕیان بەخۆشەویستی سۆزداری نییە و ئەو جۆرە خۆشەویستییە هیچ ڕۆڵێك لە پرۆسەی هاوژینیدا ناگێڕێت، وەکو ((چینە باڵاکانی کۆمەڵگەی چینی، لە ڕۆژانی فەرمانڕەوایی مانشۆ و گشت فەرمانڕەواکانی پێش مانشۆدا، کە پێیان وابووە، خۆشەویستی، خۆی لەخۆیدا کێشە و کارەساتە و نەخشە و پلانەکانی سەرانی خێزان و خێڵەکان لەهەردوو خێزانەکەدا (خێزانی کچ و خێزانی کوڕ) شکست پێدەهێنێت و بە لایانەوە خۆشەویستی، شایانی باس نییە، وەکو بابەتێك نایاتە هەژمارکردن.)) (قاسم حسين صالح، 2001: 221)

گرووپی دووەم: لەوەیە کۆمەڵگەی هیندی بکەوێتە پلەی دووەم و دوای گرووپی یەکەمەوە، چونکە لە قۆناغی دەسگیرانداری و هاوژینیدا خۆشەویستی لەوپەڕی پلە و لوتکەدایە، لەو کاتەوە چەکەرە دەکات و درووست دەبێت. ((لە هیندستان تا ئەم سەردەمە نزیکانەش، بووك دەچووە ماڵی مێردەکەی و لە گەڵی دەژیا و هاوتەمەن بوون. هاوسەرێتی و ژن و مێردایەتی، تەنیا ئەوکاتە بەکردەوە ئەنجام دەدرا و کە هەردووکیان دەگەیشتنە قۆناغی باڵقبوون.)) (سابير بەكر بۆكانی، 2001: 9)

گرووپی سێیەم: لەم کۆمەڵگایەدا خۆشەویستی سەری هەرەمەکەیە، هەر ژن و مێردێك بە خۆشەویستی هاوسەرگیرییان نەکردبێ، گومان و پرسیاریان لەسەرە ئەویش زیاتر کۆمەڵگاکانی (ئەمریکای باکوور) دەگرێتەوە. ((لەو کۆمەڵگایەدا خەڵك بەچاوی شك و گومانەوە، دەڕواننە ئەو هاوسەرێتی و ژن و مێردایەتییەی، کە بەبێ خۆشەویستی درووست بووە، ئەگەر بێت و هۆکارێکی

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی (٨) – ژمارە (٣)، هاوینی ٢٠٢٣
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

ڕەوا و درووست نەبێت بۆ پێکهێنانی ئەو هاوسەرێتییە، وەك: بەساڵاچوون و تێپەڕینی تەمەن.)) (سابیر بەکر بۆکانی، 2001: 9)

(لەتیف هەڵمەت) گرنگییەکی زۆری بە خۆشەویستی داوە، بەڵام ئەوەی جیای دەکاتەوە لە شاعیرانی پێش خۆی و سەردەمی خۆشی، ئەوەیە شاعیر لەدیدێکی کۆمەڵایەتییانە و پێداویستییەوە بۆ ژیان گوزارشت لە خۆشەویستی دەکات، بە پێچەوانەی شاعیرانی ترەوە، کە خۆشەویستی زیاتر وابەستەی دوو ڕەگەزی جیاواز و مەیل و حەز دەکەن بۆیە دەتوانین بڵێین خۆشەویستی لای زۆربەی شاعیران خودییە و لەنێوان دوو کەسدایە، بەڵام لای (هەڵمەت) بابەتی و کۆمەڵایەتییانەیە.

بەشی دووەم

خۆشەویستی لای (لەتیف هەڵمەت) و ڕوانینێکی کۆمەڵناسییانە

خۆشەویستی لە بەشێکی زۆری شیعرەکانی (لەتیف هەڵمەت)دا، هەستی پێدەکرێت، بەڵام ئەوەی جیای دەکاتەوە لە شاعیرانی پێش خۆی و سەردەمی خۆشی، ئەوەیە شاعیر لە دیدێکی کۆمەڵایەتییانە و پێداویستییەوە بۆ ژیان گوزارشت لە خۆشەویستی دەکات، بە پێچەوانەی شاعیرانی ترەوە، کە خۆشەویستی زیاتر وابەستەی دوو ڕەگەزی جیاواز و مەیل و حەز دەکەن بۆیە دەتوانین بڵێین خۆشەویستی لای زۆربەی شاعیران خودییە و لەنێوان دوو کەسدایە، بەڵام لای (هەڵمەت) بابەتی و کۆمەڵایەتییانەیە.

خۆشەویستی لای هەڵمەت، لەجیاتی ئەوەی ڕەهەندێکی دەروونی و حەزو مەیلی تیابێ، زیاتر ڕەهەندێکی دەروونی کۆمەڵایەتی ئەرکدارە و جەخت لە ڕیفۆرمێکی سروشتی، یان لەناو سنووری مرۆڤدۆستیدا خول دەخواتەوە و خۆی بەرجەستە دەکات.

شاعیر لە دەقە شیعری (من زۆر حەزدەکەم ژن بێنم) جەخت لە هەبوون و پێداویستی ژن دەکاتەوە، نەک وەکو خۆشەویست و دڵبەر، بەڵکو وەکو کایەیەکی کۆمەڵایەتی و تەواوکاری خێزانی و بەردەوامی ژیان و ئاسوودەگی ژیانکردن. بۆیە دەڵێت:

من زۆر حەزدەکەم ژن بێنم
من زۆر حەزدەکەم لەتوێی قۆڵ و باسکی ژنێکدا
چاو لێکبنێم و بۆنی پەراسۆکانی بکەم...

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی (٨) – ژمارە (٣)، هاوینی ٢٠٢٣
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

ئای من چەندێ پێویستیم بە ئافرەتێکە
لە چەرخێکدا خۆشی بوێم
کە پێستی شاعیری تیا دەکرێ بە پۆستاڵ!...
ئای من چەندێ پێویستیم بە ژنێکە
لە چەرخێکدا پەنام بدات
کە ناخۆشترین ئوتێل
پەنای شاعیرێکی هەژار نادات!...
من کە هەست بەوە دەکەم
کە ئافرەتێك نیە گوێ لەدەنگی زەنگی دڵم
بگرێ و
نیوە شەو هۆنراوەکانم بدزێ و
بیداتە بای شەقامەکان
چەقۆی شەرم دەمگروێ و
پارچە پارچە وەکو کلۆ خوێی ناو گۆمە ئاو
دەتوێمەوە. (لەتیف هەڵمەت، 2014: 298)

بۆ بنەمای ڕاڤەکاری ئەم دەقە، سێ ڕەهەند وەردەگرین ئەوانیش،(ڕەهەندی کۆمەڵایەتی، ڕەهەندی ژیری، ڕەهەندی خۆشەویستی(خودی)، چونکە (هەڵمەت) لەم دەقەدا جەخت لە پێداویستی ئەوی بەرامبەر دەکاتەوە، کە بۆژیان و بەردەوامبوونی شاعیر پێویستە دەتوانین ناوی بنێین پرۆسەی (تەواوکاری کۆمەڵایەتی و خودی) لەناو بازنەی خێزانداریدا، خێزان بەشێکی بچوکراوەی کۆمەڵگەیە، کە لەچەند ئەندامێك پێکهاتووە و پەیوەندی کۆمەڵایەتی کۆیان دەکاتەوە، هەروەها پابەندی چەند یاسا و دابونەریتێکی تایبەت بە کۆمەڵگەکەیان و خێزانی خۆیانن یەکێك لەو بابەتانەش کە لە درووستکردنی خیزاندا زۆر گرنگە هەڵبژاردنی هاوسەری گونجاو و پاراستنی ئاشتەوایی خێزانە. چونکە ((خێزان یەکەم شوێنە، کە تاك لێیەوە دەست بەژیانکردن دەکات. خێزان مرۆڤەکان ئاراستە دەکات بۆ ناو کۆمەڵگا و تاك ڕێنمایی خۆی لێوەردەگرێت لە سەرەتای لەدایکبوونەوە تاکو مردن. مرۆڤ دابونەریت، پەروەردە... لەخێزانەوە فێردەبێت. خێزان سەرەکیترین و سەرەتاییترین کەناڵی ئاراستە

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی (٨) – ژمارە (٣)، هاوینی ٢٠٢٣
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

کردنی تاکە، هەموو شتەکان لە (باش و خراپ) دەکرێت لەناو خێزان و کۆمەڵگاوە فێربووبێت.)) (سایتی زاری کرمانجی، 2017) هەبوونی ئەم تاکەش لەناو خێزان و کۆمەڵگادا هەروا بەسەربەخۆیی نامێنێتەوە، بەڵکو ئەرککدار و پەیوەست دەبێت، مەبەستیش لە ئەرکگەرایی لای (پارسۆنز) بریتییە لە: ((سیستەم، واتە بەستراوەتەوە بەو پێداویستییە سەرەکییانەی ئەو سیستەمە، بۆ ئەوەی بوونی بەردەوام بێت. هەروەها بەم شێوەیە ئەرکگەرایی بە بونیاد بەستراوەتەوە و تێکەڵاوی یەکتر دەبن.)) (مەجدەدین عومەر خەیری خەمەش، 2012: 191) لە ڕوانگەی ڕەهەندی ئەقڵیشەوە (د. محەمەد راتب النابلسي) دەڵێت: ((ئەقڵ ئیدراك دەکات، دڵ خۆشەویستی دەکات، جەستە دەجووڵێت و خۆراکی ئەقڵیش زانستە... دەبینین ئەرک بە شتەکان دراوە.)) (هاوژین سلێوە، 2019: 127) کەوابوو خۆشەویستی بە نادیدە نەگیراوە، بەڵکو وەکو پێداویستی و بەردەوامبوونی ژیان تەماشای کراوە. لەو بارەیەوە زانای سایکۆلۆژی (ئەبراهام ماسلۆ) لە هەرەمی پاڵنەرەکاندا خۆشەویستی وەکو (پاڵنەرێکی گرنگ، هۆکاری بەردەوامی ژیان، بەجێگەیاندن و سەلماندنی خودێتی تاك نرخاندووە)، کە لە پلەکانی پێشەوەی پاڵنەرەکاندا هەژماری کردووە، کە لەم خشتەیەدا ڕوون کراوەتەوە.

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی (٨) – ژمارە (٣)، هاوینی ٢٠٢٣
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

بەکام نەگەیشتنی ئەو پێداویستییانە دەبێتە هۆی تێکچوونی باری هاوسەنگی مرۆڤ، شپرزەیی دەروونی، کەسایەتی شڵەژاو، شێواوی کۆمەڵایەتی و خێزانی...هتد. ئەگەر تەماشای وشەو دالەکانی ناو شیعرەکە بکەین، کە جەختی لەسەر دەکاتەوە شاعیر لە(پێنج) شوێندا، دەڵێت (من)، بۆ نموونە:

من زۆر حەزدەکەم ژن بێنم
من زۆر حەز دەکەم لەتوێی قۆڵ و باسکی ژنێکدا...
ئای من چەندێ پێویستیم بە ئافرەتێکە
ئای من چەندێ پێویستیم بەژنێکە
من کە هەست بەوە دەکەم.

هەر لەم دەقە شیعرییەدا (هەڵمەت) زیاتر لە (دە) شوێنی تردا، دەڵێت (من)، بەڵام بە مۆرفێمی پەیوەست(لکاو)ی (م)

بێم
حەزدەکەم
بکەم
پێویستیم
خۆشی بوێم
پەنام بدات
زەنگی دڵم بگرێ
هۆنراوەکانم بدزێ
دەمگروێ
دەتوێمەوە...هتد

لێرەدا ((دەگەینە ئەو ڕاستییەی، کە یەکەم مەرجی داهێنان سەرهەڵدانی پەیوەندییەکی دیاریکراوە لەنێوان داهێنەر و کۆمەڵەکەیدا، واتە (من)و کەسانی تردا، بەشۆڕبوونەوەش بەناخی ئەو پەیوەندییەدا کۆمەڵێ ڕاستی ترمان دێتە بەردەست. سەرەتاش، کە وامان دانا (من) هێزێکە لە هێزانەی لەبواری ڕەفتارماندا ئامادەبوونێکی بەردەوامی هەیە، ئەوا دەبێ واشی دابنێین، کە (ئێمە)ش، هێزێکە لەو هێزانەی ئەو بوارەی (من)ی، تێدایە وەك بەشێك لەگشت، جا هەرکاتێك بەرەو یەك ئامانج و بەیەك

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی (٨) – ژمارە (٣)، هاوینی ٢٠٢٣
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

باوەڕەوە هەنگاو هەڵنێین، ئەوا دەڵێین (ئێمە) و ناڵێین (من).)) (دڵشاد عەلی، 2007: 34) بەڵام هەنگاوی داهێنەر لەگەڵ درزکەوتنە ناو (ئێمە) دەست پێدەکات، ئەو درزەش نائارامییەك لە (من)دا، درووست دەکات، کە دەیەوێت بیرەوێنێتەوە. لە نەبوون و غیابی ژنیشدا (هەڵمەت) هەست بەناتەواوی دەکات، ئەویش لەیەك ڕووەوە نا بەڵکو لەڕوانگەی:

یەکەم: دەروونی و خودی (پێویستی بەهاوسەر و هاودەمە، هەم پێداویستییەکانی پڕبکاتەوە، هەمیش هاوسۆزی بێت...

دووەم: کۆمەڵایەتی (بەجێگەیاندنی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان، فەراهەم کردنی مەرامە کەسی و کۆمەڵایەتییەکان...

سێیەم: ڕامیاری (هاوکاری خەمی قوڵی نەبوونی سەربەخۆیی وڵاتی شاعیر بێت، کە ناتوانێت گوزارشتی بکات، لەترسی ناحەز و نەیار... چونکە لەسەردەم و چەرخێکی ئاوهادا، کەس پەنای شاعیر نادات جگە لە ژنێك، مەدلولی ئەو ژنەش لای (هەڵمەت) دەسنیشانکراو نییە، بەڵکو دەڵێت (ژنێك)، کە گوزارشتە لە ئافرەتێتی ژن، بۆ ژیانی (من)ی (هەڵمەت) پێویست و تەواوکارە، کە ئەو (من)ەی، (هەڵمەت) یانی ئێمەی مرۆڤ و ژیانی کۆمەڵایەتی مرۆڤایەتی.

شاعیر لە دوو دەقە شیعری کورتدا باسی سەردەم و شوێنی خۆی، لەگەڵ دڵ و هەڵوێستی خۆیمان بۆ دەکات لەمەڕ خۆشەویستی. لەشیعری یەکەمدا بەناوی (ئەوین) دەڵێت:

لێرە
خۆشەویستی نیشتمانیش
مرۆڤ دەکوژێ
وەکو: شمشێر
وەک: سەرەتان
وەک: کۆلێرە. (لەتیف هەڵمەت، ٢٠١٤: ٤٣٠)

شاعیر باس لەو شوێنە دەکات، کە خۆی تێیدا دەژیت، چونکە دەڵێت، (لێرە) پاشان جەخت لە نەهامەتی خۆشەویستی دەکاتەوە لە ئاوها شوێنێکدا، دیارە پێشتر باسی خۆشەویستی کردووە بۆیە دەڵێت نەک خۆشەویستی و عیشقی خودی، بەڵکو خۆشەویستی نیشتمانیش، بە پاشکۆی (یش) جەخت لە قسەکەی دەکاتەوە، کە مرۆڤ بە شێوازێکی زۆر خراپ دەکوژێت بەوێنەی (شمشێر، سەرەتان، کۆلێرە)

جۆری سێیەمی کوشندەکە، نەخۆشییەکی کوشندەی مرۆڤایەتی بوو نەک سنوورێکی دیاریکراو. بۆیە لەو کات و شوێنەدا و لەو سەردەمەدا شاعیر باس لە خۆشەویستی و پاکی و بێگوناهی خۆی دەکات، کە هاوشێوەی حەزرەتی مەسیحە، لەبەر ئەوە لە شیعری (دووەم مەسیح)دا، نیاز و پلەی خۆشەویستی خۆیمان بۆ ڕوون دەکاتەوە و دەڵێت:

سوورە گوڵی زامەکانی دڵی خۆمم

کرد بە تەسبیح

بردم بۆخوا

خوا ناوی نام

دووەم مەسیح (لەتیف هەڵمەت، 2014: 430)

کۆدەکانی ناو ئەم دەقە، هەڵگری ڕەهەندێکی دەروونی و کۆمەڵایەتین، لێرەدا (من)ی شاعیر لەناو لایەنی دووەم، کە(ئێمە)یە، تواوەتەوە. هەموو تایبەتمەندییە کەسییەکانی (من) وەکو خودێکی سەربەخۆی لەدەسداوە بۆیە سیمایەکی یەکسانی و هاوسەنگی کۆمەڵایەتی وەرگرتووە. ئا ئەمەیە (مارتن هایدیگەر) فەیلەسوفی ئەڵمانی ناوی دەنێت (بوونی ڕەسەن) واتا ئەم بوونە (مرۆڤ) خاوەنی هۆشیارییەکی گەورەی ئەوتۆیە، کە تواندنەوەی خۆی لەناو ئەوانی تردا، بەهێزو جوانی دەکات، نەوەك نیشانەی لاوازی خودی کەسەکە بێت. ئەو (من)ەی ناو(ئێمە)، (من)ێکە، لەگەڵ ئەوانی تردا کاردەکات بۆ جوانی و ژیاندۆستی، نەك (من)ێك بێت لەبەر لاوازی، خۆی لەناو ئەوانی تردا تواندبێتەوە.

سورەگوڵ: ڕەمزی قوربانی، خوێن ڕشتن، ستەم نادادی بەرامبەر بە ئەمان. لەهەمان کاتدا واتای ڕاستەقینەی خۆشی هەیە (سوری، جوانی، ناسکی و بۆنی خۆش.) تەزبیح: لە نەریت و کولتووری کوردیدا، بەمانای تەهلیلە و عیبادەت، ویرد و دەم بە دوعاو پاڕانەوە، لەگەڵ خودای خۆیدا. هەروەها نەریتێکی جوانی کۆمەڵگەی کوردیشە. زام، دڵ، دووەم مەسیح..هتد.

لێرەدا هەڵمەت ڕیفۆرمی ناو ڕیفۆرمی کردووە، بۆیە ڕیفۆرمی کردووە بەشوناسێك، لەلایەن خوداوە، کە سەرچاوەی حەق و ڕاستییە پێی بەخشراوە، نەوەك خۆی بەخۆی بەخشیبێت، یان خۆی داوای کردبێت پێی ببەخشن. ئەگەر مەسیحێك لەخاچ درابێت و برابێت بەرەو ئاسمان و یان لای هەندێك کەس وەکو نالۆژیك و ئەفسانە لێکبدرێتەوە، کەچی ئێستا و لەم سەردەمەدا، مەسیحێکی پاك و بێگەرد و ستەملێکراو، کە منی کوردم لەسەر زەوی دەژیم. هەنووکە بوونم هەیە، کەوابوو ئەو (من)ەی، کە

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی (٨) – ژمارە (٣)، هاوینی ٢٠٢٣
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

گوزارشت بوو لە (ئێمە) شایەنی ئەوەین لەم ژیانە تاڵ و ژێردەستەییە ڕزگارمان بێت. مەبەستی پشتەوەی ڕاڤەی دەقە شیعرییەکان گوزارشتە لە (خۆشەویستی، پاکێتی، قوربانی، کۆڵنەدان، نەترسان...) لە بۆتەی خێزانداری کۆمەڵایەتی و کارلێکی کۆمەڵایەتیدا، پاڵپشت بە خۆشەویستییەکی قووڵ و پڕ لە کێشە و ئازاری حەزرەتی (مەسیح) ئاسا.

بەکورتی دوو دەروازەی چاکسازی خۆشەویستی کۆمەڵایەتیمان بەڕوودا دەکاتەوە، یەکەم: خۆمان هەوڵی چاکسازی و باشتربوون بدەین. دووەم: لە دەرەوەی خۆمان هەوڵی گۆڕانکاری و چاکتربوونمان بۆ بدرێت.

شاعیر لەدەقە شیعری (من کچێکم خۆش دەوێ) زیاتر ڕوو لە مەرام و مەبەستە ئامانجدارەکەی دەکات و خۆشەویستی کردن بە ئاقاری ڕەگەزی کۆمەڵایەتیدا تۆخ دەکاتەوە. کە دەڵێت:

من کچێکم خۆش دەوێ بەدەستی خۆی
تاڵ..تاڵ..برژانگی..برۆی
هەڵکێشێت و هەمووی بکا
بە پەرژینی ئەم شارە
من کچێکم خۆش دەوێ
تاڵ..تاڵ قژی بچنێت و
بیکا بە پەتی سێدارە
بۆ زۆردارێك..
گوڵی کرد بە هەوری دووکەڵ
لەم هەوارە.. (لەتیف هەڵمەت، 2014: 210)

لەم دەقەدا، هەڵمەت جیاواز بیر دەکاتەوە و خۆشەویستی بەئاقاری ڕەهەندی کۆمەڵایەتی و لە بازنەی نێوان دوو کەسەوە بەرەو ئەرك و چاکسازی کۆمەڵایەتی بردووە، ئەگەرنا خۆشەویستی بریتییە لە ((پەیوەندییەکی کۆمەڵایەتی ئازادانەی نێوان دوو کەسی نێرو مێ، ئەم پەیوەندییە بریتییە لە یەکبوونێکی سۆزگەرایانەی بەهێز لەگەڵ کەسێکی ترداو دەبێتە هۆکاری درووستبوونی پەیوەندییەکی کۆمەڵایەتی پەسەندکراو، کە تیایدا کەسی یەکەم هەموو وزەکانی خۆی بەکاردەهێنێ بۆ بەختەوەرکردنی کەسی دووەم و بە پێچەوانەوە.)) (ڕێبوار سیوەیلی، 2004: 23) بەڵام لێرەدا و لای

(هەڵمەت) خۆشەویستی لەنێوان دوو کەسدا نەماوەتەوە، بەڵکو ئەو کچەی، کە شاعیر خۆشی دەوێ هیچ شتێکی لێ ناوێ بۆ خۆی، بەڵکو دەبێت لە خزمەتی کۆمەڵگە و نەتەوەدا بێت؛ بەوەی کۆمەڵێك شتی لێ داوا کردووە. بۆیە لە خۆشەویستییەکی ڕۆمانسییانەی نێوان دوو کەسەوە، کە سۆز بدەن بەیەك و پێداویستی پڕ بکەنەوە نەماوەتەوە، بەڵکو لەنێوان دوو کەسدایە، بەڵام یەکێکیان کۆمەڵێك ئەرکی نیشتمانی، خێزانداری و کۆمەڵایەتی جێبەجێ بکات، لەپێناو بەختەوەری و خۆشەویستیدا ئەوجا شاعیر خۆشەویستییەکەی قبوڵ دەکات. مەرجی خۆشەویستی شاعیر ئەوەیە کچێك بە دەستی خۆی تاڵ تاڵ برژانگ و برۆی هەڵکێشێت، کە ئەمە نەگونجاوە و نە ڕوو دەدات لە دەرەوەی پێشبینی مرۆڤ و هەڵوێستی مرۆڤانەیە ئەم کارە بکرێت لە پێناوی قبوڵکردنی مەرجی خۆشەویستیدا، ئەگەریش هەندێ کجار بەشێك لەبرۆ هەڵبکێشرێت ئەوا بۆ جوانکاری خانمانە نەوەك بۆ هەڵوێست وەرگرتن و قبوڵکردنی مەرجی خۆشەویستی بەرامبەردا، کە ڕەگەزی نێرە، پاشان ئاوەژووکردنەوەی مەرجی خۆشەویستی، کە لە کۆمەڵگای کوردیدا هەمیشە کچان خۆشویستراون و مەرجیان هەبووە بۆ قبوڵکردنی کەسی بەرامبەر، کە ڕەگەزی نێرە، کەچی ئێستا شاعیرێك لە ڕەگەزی نێر، مەرجی هەیە بۆ قبوڵکردنی خۆشەویستیی کچان. ئەو وشانەی، کە لادانی واتاییان تێدا کراوە و بۆ مانای تر بەکار هاتوون وەکو: تاڵ، برژانگ، برۆ، لەگەڵ پەرژین و شار، تاڵی قژو پەتی سێدارە، گوڵ، دووکەڵ، هەور، هەوار.. کە پەیامی شیعرییان قووڵکردووەتەوە و جوانییان بە دەقەکەش بەخشیوە. ئەمجارە شاعیر کچەی خۆش ناوێت، وەکو ئەوەی کچە، بەڵکو لە هەڵوێستەوە خۆشی دەوێت، ئەگەر ئەو هەڵوێستە جوامێرانە و نیشتمانییەی پەیوەست بە ئەرکی کۆمەڵایەتییەوە نەبێت، شاعیر خۆشی ناوێت.

(لەتیف هەڵمەت) پێچەوانەی بەشێک لە شاعیران، کە خۆشەویستی لە ڕواڵەتی دەرەوەی ئافرەتدا دەبینن، وەک جوانی، ناسکی، ڕوخسار و هتد. مەرجی قەبووڵکردنی خۆشەویستیی ڕەگەزی بەرانبەر ئەو هەڵوێستە کۆمەڵایەتییانەیە، کە دەینوێنێت، وەک: هەڵوێست، قوربانیدان، ئازار، خەبات و بەشداریی کۆمەڵایەتی)، وەک لەم خشتەیەدا ڕوون کراوەتەوە:

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەرپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی (٨) – ژمارە (٣)، هاوینی ٢٠٢٣
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

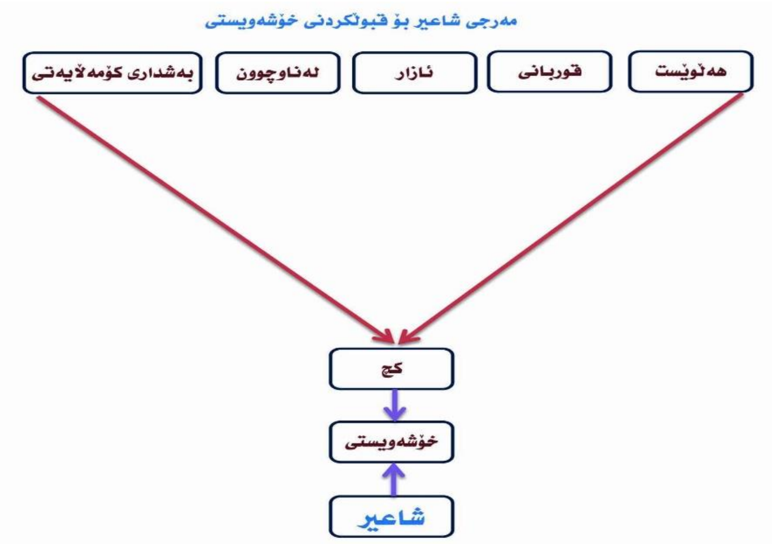

لە شیعری (دوو کچ)دا دەڵێت:

وەك چۆلەکە لەخەرمانی دڵی کچێکدا کوژرام
وەك ئەستێرە لەدڵی کچێکی تردا
زیندوو بوومەوە و ژیام...
دڵی ئەو کچەی ونمی کرد
تامەزرۆی بۆنی دینارە
دڵی ئەو کچەی فێری عەشق و شنە شنمی کرد...
وەك خۆم چەوساوە و هەژارە
ئیتر کچێکم خۆش ناوێ
چاوچووی کۆشکی بەرزی هەتا ئاسمان بێ
ئیتر کچێکم لا شۆخە
حەزی لەشیعری جوان بێ
کچێك دەکەم بە دەزگیران
وەك خۆم شێتی تەنیا چڵێ ئەرخەوان بێ...

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەرپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی (٨) – ژمارە (٣)، هاوینی ٢٠٢٣
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

کچێك دەکەم بە دەزگیران
هەوری ماچە خۆشەکانی
بەسەر دڵی غەریبیمدا
دابکا وەك شەستە باران... (لەتیف هەڵمەت، 2014: 129)

شاعیر لەم دەقە شیعرەدا تێڕوانینی خۆی بۆ خۆشەویستی کچان دەخاتەڕوو، کە تێڕوانینێکی کۆمەڵایەتییانەیەو دەبێتە بنەما بۆ تەواوکاری و پێکەوە ژیان. شاعیر بەڕوونی لە حەزو ئارەزوو دایدەماڵێت، چونکە حەزو ئارەزوو وەکو پڕکردنەوەی پێداویستی ڕەمەکی جەستە، ئیرۆتیکیش وەکو پڕکردنەوەی تێکڕای پێداویستییە مرۆییەکان خۆشەویستی بۆ مرۆڤ و ژیان بەرهەمدەهێنێت. لەو ڕوانگەیەوە ئیرۆتیك ئەو شتانە دەگرێتەوە، کە لەپەیوەندی نێوان دوو مرۆڤدا بەرجەستە دەبن، هەروەها مەرج نییە پەیوەندی ئیرۆتیکیانە حەزی غەریزیانەی مرۆڤ بۆ نەوە خستنەوە بهێنێتە دی، هێندەی ئەوەی حەزی مرۆڤ بۆ ژیان و بەردەوامی و گەشبینی دەهێنێتە دی. لە دیدی شاعیردا تێکڕای کچان سەرچاوە و ئیلهامی ژیانکردن نین، بەڵکو بەراوردی نێوان دوو جۆر ئافرەتمان بۆ دەکات، (کچێك، کەشوێنی دونیا و پارەو بەرژەوەندی کەوتووە. کچێکیشیان پاڵپشتی چەوساوە و هەژارەکان و ئومێدبەخشی ژیان و پێکەوەبین.) لێرەوهەدەردەکەوێت کە (هەڵمەت) ئافرەتی وەکو حەز و ئارەزوو ناوێت، بەڵکو بۆ ژیانکردن، پێکەوەبوون و تەواوکاری خێزانە کۆمەڵایەتییەکەی دەوێت، چونکە لەهیچ شوێنێکدا هەستی پێناکرێت (هەڵمەت) تەنیا خۆشەویستی و دڵی کچانی وەکو غەریزە و سێکس بوێت، لەبەر ئەوە سێکس و ئارەزووبازی لەم دەقەدا، دەکەوێتە دەرەوەی ژیانە باڵا و کۆمەڵایەتییەکەوە. بۆیە لەم دەقەدا (هەڵمەت) بە دوای ژیان و بەختەوەریدا دەگەڕێت، پێکەوەبوون و لێکتێگەیشتن دەکاتە بنەما و مەرجی خۆشەویستی و ئەرکی کۆمەڵایەتی. دەتوانین بڵێین چۆن چۆنی بە پێی تیۆریاکەی (فارابی)، لەم دەقەدا (هەڵمەت) بەردی بناغەی بەختەوەری (خێزانی و کۆمەڵایەتی) بنیات دەنێت...! ((فارابی خاوەن تیۆرێکی گشتگیرە، لە ڕێیەوە کۆمەڵگاکان یان وەك خۆی دەڵێت، شارەکان پۆلێن دەکات بۆ چەند جۆرێکی جیاواز، کۆمەڵگە (فاضل)ەکان و کۆمەڵگە نەزانەکان. دەبێت ئەوەش بزانین پێی وایە ((کۆمەڵگە(فاضل)ەکان ئەو کۆمەڵگەیەن، کە لەسەر یەك تەرزن، لەکاتێکدا کۆمەڵگە نەزانەکان یان (نافاضل)ەکان ئەو کۆمەڵگەیەن، کە بە پێی سروشت و ئەو هزرو بەها و سرووتانەی بڕوایان پێیانە، چەند جۆرێکی جیاوازن پێویستە ئەوەش باس بکەین، کە

کۆمەڵگەی(فاضل) یان (المدینة الفاضلة)، ئەو کۆمەڵگەیەیە، کە پشت بە پرەنسیپی هاوکاریی نێوان تاکەکان و گرووپەکانی دەبەستێت. هاوکاریش لای خۆیەوە کۆبوونەوەی مرۆیی بەرهەم دێنێت، کۆبوونەوەی مرۆییش بەرەو کامڵبوون دەڕوات، کامڵبوونیش بەرەو بەختەوەری هەنگاو دەنێت، بەڵام هۆکاری بوونی هاوکاریی لەکۆمەڵگەی (فاضل)دا، دەگەڕێتەوە، بۆ پێویستی زۆری مرۆڤ بۆ هاوخەمی و هاوسۆزی مرۆڤەکانی تری وەکو خۆی. هەموو تاکێك لەم تەرزەی کۆمەڵگەدا پسپۆرە لە بەجێهێنانی کارێکی دیاریکراوداو لە هەمانکاتیشدا پشت بەکاری ئەوانی دیکە دەبەستێت.)) (ئیحسان محەمەد ئەلحەسەن، 2018: 34) پاڵپشت بەم تیۆرییەی (فارابی) شاعیر هەستی بەرپرسیارییەتی تاك لەناو بۆتەی خۆشەویستیدا و لە پێناو بەجێهێنانی ئەرکە کۆمەڵایەتییەکەی کە سەرچاوە و بنەماکەی لەلای تاك و خێزان و کۆمەڵگەوە دادەڕێژرێت درووست دەکات و بنیاتی دەنێت. بۆیە لای (هەڵمەت) کچێك شۆخ و نازدارە وەکو خۆی بێت و دەتوانین ناوی بنێین کچێك بڕوای بە ڕەگەزەکانی ژیان هەبێت و قەناعەتدار بێت، وەکو شاعیر جوانبین و خاسەڕەنگ بێت، هاوشێوەی شاعیر حەزی لەشیعری جوان و فەلسەفەی جوانی سەوداسەری بێت، کچێك دەکات بە دەزگیران بناغەی ژیانی لەگەڵ دادەڕێژێت، وەکو خۆی عاشقی چڵی داری ئەرخەوان بێت. لەکۆتاییشدا (هەڵمەت) هەوری ماچە خۆشەکانی وەکو حەزو ڕەگەزی سێکسی بەکار نەهێناوە، بەڵکو دەکرێت وەکو ڕەمزی (بەختەوەری، ژیان و ئاوەدانی) بۆ تێکڕای کۆمەڵگە بێت، هەروەها دڵی غەریبی شاعیریش شوێنی بێ نەوایان و داڵدە و پەنای بێ داڵدانە و غەریبانە. ئەم بارانی عیشق و خۆشەویستییەش بەبێ جیاوازی دەبارێتە سەریان و تێکڕا لە ژێریدا ئۆقرە و ئارام دەگرن.

(هەڵمەت) لەدەقێکی شیعریی تردا بەناوی (وشە) لەچوارچێوەی گفتوگۆ و پرسیار و گریمانەدا، جەخت لە خۆشەویستیی دەکاتەوە، کە هەڵگری تۆ و خەسڵەتی ڕەهەندی کۆمەڵناسییانەیە...

ئەگەر دەمزانی هەور لە کوێوە دێ
لەکام وڵات و دەریا و زێوە دێ
بە دەستی شیعرم تک تک دەمدزی
تا تۆ پێی بشۆی پەرچەم و کەزی...
ئەگەر دەمزانی شادی لە کوێیە
دەمکرد بە چەمی فەرهەنگی وشە

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی (٨) – ژمارە (٣)، هاوینی ٢٠٢٣
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

وشەشم دەکرد بە شووشە گوڵاو
شەوان دەمپژان لەو پرچە ڕەشە...
ئەڵێم گەر ڕۆژێ دەممان پێک بگەن
ئاخۆ چەند مانگ و چەند ساڵ و سەدە
ڕاز و گلەیی بۆ یەکتر بکەن...
چەند هەزار ماچی وەک شەکر بکەن! (لەتیف هەڵمەت، ٢٠١٤: ٥٦٥)

شاعیر لەم دەقەدا جەخت لەبنەما و ڕەگەزێکی تری خۆشەویستی دەکاتەوە ئەویش (گفتوگۆ و زمانی لە یەکتر گەیشتنە) تەواو نزیکمان دەکاتەوە لە مەبەستی خۆشەویستی شاعیر و دیدە کۆمەڵناسییەکەی، چونکە گفتوگۆ خاوەنی دوو ڕەگەزی گرنگ و بنچینەییە، کە بریتین لە:

یەکەم: لەجیاوازی و فرە ڕاییەوە، بەرەو ئەنجام و لێک تێگەیشتن و خاڵی هاوبەشی کۆتایی...

دووەم: دەسەبەرکردنی بەختەوەری و نزیکی و پێکەوە هەڵکردن.

ئەمانەش لە ئەنجامی لێکتێگەیشتن، وەرگرتنی هاوبەشی، لێبوردن لە هەڵە و کەموکووڕی، یەکتر قبوڵکردن ...هتد دێتە ئەنجام. شاعیر لەسەرەتاوە بە ئەگەر و گریمانەوە دەسپێدەکات، بۆ ئەوەی نیازی ڕوونی خۆیمان پێ بلێت، کە من چیم گەرەکە و مەبەستم چییە!

ئەگەر دەمزانی هەور لە کوێوە دێ
لەکام وڵات و دەریاو زێوە دێ

شاعیر بۆ ئەوەی بگات بەمەبەستی ژیان و پێکەوەیی و مرۆڤدۆستی، سنورەکان تێک دەشکێنێت دەچێتە دەرەوەی سنوری وڵات و کیشوەری خۆی لای ئەو هیچ شتێک مەحاڵ نییە و دوور و نزیکی شوێنی پێ گرنگ نییە.

بەدەستی شیعرم تک تک دەمدزی
تا تۆ پێی بشۆی پەرچەم و کەزی

ڕەگەزێکی جوان و گرنگی تر، کە شاعیر دەسنیشانی دەکات، ئەوەیە کە دەڵێت: بەدەستی شیعرم دەمدزی کەوابوو باس لە دزییەکی مەعنەوی دەکات وەکو ڕەمز بە وشە و لەناو شیعردا دزییەکە دەکەم، نەوەک لە ئەرزی واقیعدا، چونکە کەسێک چاکەی بوێ و بڕوای بە پێکەوەیی و خۆشەویستی و گفتوگۆ

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی (٨) – ژمارە (٣)، هاوینی ٢٠٢٣
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

هەبێت، چۆن دەبێت دزی بکات، یان هانمان بدات بۆ دزی و کاری خراپە بۆیە زۆر بەوردی مامەڵەی لەگەڵ مانا و مەدلولاتی دەقە شیعرییەکەدا کردووە. پاشان دەچێتەوە سەر گریمانەیەکی تر:

ئەگەر دەمزانی شادی لە کوێیە
دەمکرد بە چەمی فەرهەنگی وشە
وشەشم دەکرد بە شووشە گوڵاو
شەوان دەمپژان لەو پرچە ڕەشە.

سەرچاوەکانی شادی یەک شوێن و یەک کەس و یەک کات نییە، بەڵکو فرە ڕەنگ و فرە شوێن و بێ کات و ساتە، بۆیە دەڵێت: ئەگەر دەمزانی شادی لە کوێیە لەهەر سەرچاوەیەکەوە لەو سەرچاوانەوە شادی دەسەبەر بکات دەیکات، بە (فەرهەنگ، وشە، شووشە، گوڵاو...هتد تاکو شەوان، کە کاتی ئارامی و ئیسراحەت و ڕازونیازە بەدەم گفتوگۆ کردنەوە دەمپژانە سەر پرچە ڕەشەکەت. لە کۆتاییدا (هەڵمەت) مەبەست دەدات بە دەستەوە و پێمان دەڵێت، خۆشەویستی لای شاعیر بەچی شێوەیەک و لەکام ڕێگاوە بۆی بڕۆیت و پێی بگەیت مەبەست لێی فەراهەمکردنی ژیانێکی کۆمەڵایەتی پڕ لە ڕێز و شکۆ و پێکەوەبوونە، لە پێناوی ئەوەی بە خۆشەویستییەوە ژیان بەرێ بکەین، جەخت لە قسەکانی سەرەتای دەکاتەوە، کە بۆچی مەبەستێک دەیویست گفتوگۆ بکەن.

ئەڵێم ئەگەر ڕۆژێ دەممان پێک بگەن
ئاخۆ چەند مانگ و چەند ساڵ و سەدە
ڕازو گلەیی بۆ یەکتر بکەن...
چەند هەزار ماچی وەک شەکر بکەن!

وەکو دەستپێکی شیعرەکە ناڵێت (ئەگەر)، بەڵکو دەڵێت (ئەڵێم ئەگەر) زیاتر مەبەستەکەی تۆخ دەکاتەوە و بە وشەی(ئەڵێم) جەخت دەکاتەوە، هەروەها کاتیش کەم دەکاتەوە دەڵێت،(ئەگەر ڕۆژێ دەممان پێک بگەن) داوای نەکردووە کاتێکی درێژ و دەرفەتێکی ئێجگار زۆرمان لەبەردەم بێت، تاکو مەبەستی خۆیمان پێ بڵێت، بەڵکو دەڵێت ئەگەر (یەک ڕۆژێک) دەممان پێک گەیشت، لەگەڵ ئەوەشدا ئەگەر کات زیاتریش بوو ئەوا(مانگ و ساڵ و سەدە)ش، بەشی ڕاز و گلەیی ئێمە ناکات. لەناو ڕاز و نیاز و گفتوگۆکاندا (چەند هەزار ماچی وەک شەکر بکەن) بە هەزاران ماچی وەک شەکر، بەڵام دەکرێت بەچەند مەبەستێک، ماچی وەک شەکری بەکار هێنابێت.

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی (٨) – ژمارە (٣)، هاوینی ٢٠٢٣
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

یەکەم: ئەو ماچانەی، کە ئەیکەن هەمووی وەکو شەکر خۆش و شیرین و بە چێژە.
دووەم: ماچی وەک شەکر مەبەستی قسەکردن بێت، لە ئەنجامی گفتوگۆوە کەسی قسەکەر هەموو شتێکی بەرامبەرەکەی پێخۆشە، چونکە لە کوردەواریدا لە ئەنجامی گفتوگۆدا ئەگەر قسەی بەرامبەر بە دڵیشت نەبوو، بە ڕێزەوە پێی دەڵێیت (قسەکەم بەشەکر لەدەمتا بڕی) هەروەها سەبارەت بە گرنگی گفتوگۆ (ڕێبوار سیوەیلی) جیاوازی لەنێوان گریان و گفتوگۆ دەکات، وەک سەرچاوەیەکی گرنگی خاڵیبوونەوە تەماشای دەکات و دەڵێت: ((یەکەمیان لە فرمێسکداو دووەمیشیان لە وشەدا بەرجەستە دەبێت. جیاوازیی نێوانیشیان ئەوەیە، کە گریان دەمخاتە باوەشی تەنیاییەوە، لە گریاندا تەنیا دەبم، بەڵام گفتوگۆ تەنیاییم دەسڕێتەوە و دەمخاتە بەرامبەر (ئەویتر)، گریان کردەیەکی پاسیڤە و گفتوگۆ کردەیەکی ئەکتیڤ. لە پاسیڤبووندا خۆم دەپارێزم و لە ئەکتیڤبووندا خۆم دەسەلمێنم.)) (کۆمەڵێک نووسەر، ٢٠٠١: ١٥) ئەم جیاوازی گریان و گفتوگۆیە، بە وردی جیاوازی نێوان خۆشەویستی سۆزداری و ڕوو کەشانە، لەگەڵ خۆشەویستی جەوهەری و بابەتیانەی پەیوەست بە پرەنسیپەکانی کۆمەڵناسی دەخاتەڕوو. لەبەرئەوە لای (هەڵمەت) خۆشەویستی بابەتی و ڕەگەزەکانی ژیانکردن و پێکەوەیی و ڕەهەندە کۆمەڵایەتییەکانی تیا بەدی دەکرێت، کەچی لای زۆربەی شاعیران گوزارشتی خۆشەویستی (دابڕان، سووتان، گریان، خەم و ئاخ هەڵکێشان...هتد.)

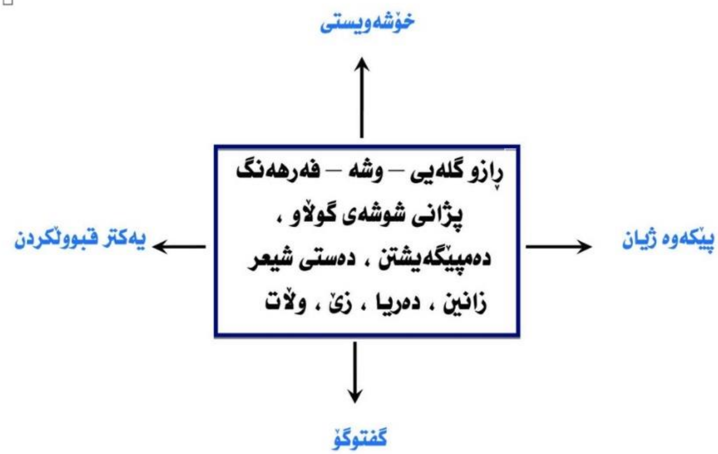

شاعیر لە دەقە شیعریی (بۆ کچێکی هەڵەشە)دا، بەتەواوی مەبەستی خۆییمان لەمەڕ خۆشەویستی لە چوارچێوەی کۆمەڵناسیی و لەمەڕ گرنگی خێزاندا پێدەڵێت، زیاتر بەرەو دڵنیاییمان دەبات.

شەوانێ بوو لە ترۆپکی لاوێتیمدا
تاسەی کچێک گڕبوو لە توێی جەرگ و سیمدا
هەر چیم هەبوو لە هۆنراوە لە بزەی گیان
گشتیم دەدا بە ماچێکی کچێکی جوان...
کچێکی شۆخ تێنەگەیشت لە زمانم
نەیکردە مل ملوانکەی هۆنراوەی جوانم
من ئێستاکە... جگە چاوی هاوسەرەکەم
ناهەژێنێ هیچ شتێ دڵە تەڕەکەم
هەر تەنیا ئەو خۆشەویستمە و ئەو هاوڕێمە
لەهەر کوێ بم... دەنگی پڕ بە گیان و گوێمە
لەهەر کوێ بم وێنەیم لە هەناو دایە
بۆنیم لە سی و ڕەنگیشم هەر لە چاودایە
نام جووڵێنێ... سەنگە ئا ئەو بەژن و لەشە
بۆ خۆت بگری کچی نەفام و هەڵەشە
من ئێستاش هەر قەلەندەر و بەلەنگازم
شتێکم بێ هۆنراوەمە پێی بنازم
بۆ هەندێ کەس تەختی بەرز و سەرێکی شۆڕ
منیش بەسمە پرچی هاوسەرم و تیشکی خۆرا... (لەتیف هەڵمەت، ٢٠١٤: ٥٥٤)

شاعیر لەم شیعرەدا باس لەخۆشەویستی خۆی دەکات، بەڵام لە دوو سەردەمی جیاوازدا، هەروەها ڕەگەزەکانی دوو جۆر خۆشەویستی دەسنیشان دەکات، لەگەڵ دوو تەمەنی جیاوازی خۆی و ئەو ئافرەتانەی، کە خۆشی ویستوون.

لە زەمەنی یەکەمدا، بە کاتی ڕابردوو دەئاخەفێ و دەڵێت:

شەوانێ بوو لە ترۆپکی لاوێتیمدا

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی (٨) – ژمارە (٣)، هاوینی ٢٠٢٣
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

لە زەمەنی دووەمدا، بە کاتی ئێستا و ئایندە دەئاخەڤێ و دەڵێت:

من ئێستاکە... جگە چاوی هاوسەرەکەم

لەکۆتاییشدا جەخت لەبەردەوامی و ئایندەیی خۆشەویستییەکەی دەکاتەوە و دەڵێت:

منیش بەسمە پرچی هاوسەرم و تیشکی خۆرا!...

لەبەشی دووەمی مەبەستە شیعرییەکەیدا، شاعیر سەبارەت بە ڕەگەزەکانی دوو جۆر خۆشەویستی دەڵێت:

تاسەی کچێک گرِبوو لە توێی جەرگ و سیمدا.

بەڵام دواتر دەڵێت:

جگە چاوی هاوسەرەکەم

ناهەژێنێ هیچ شتێ دڵە تەڕەکەم

خۆشەویستییەک بۆ کچێک، کە حەزێکی هەرزەکارانەیە و ئەم کچە هیچ پەیوەندییەکی خوێنی و کۆمەڵایەتی و نزیکی بە شاعیرەوە نییە، تەنیا ئەوە نەبێت خۆشەویستی کچە سەرنجی ڕاکێشاوە، پاشان دێتە سەر خۆشەویستیی خێزانی، کۆمەڵایەتی و هەروەها هاوسەرەکەی.

لە جۆری دووەمی خۆشوستییەکەیدا خەمێکی قووڵ و خاوەندارێتی تیایە دەڵێت :

جگە چاوی هاوسەرەکەم ⟵ هاوسەرەکەی من

ناهەژێنێ هیچ شتێ دڵە تەڕەکەم ⟵ دڵە تەڕەکەی من

بە دەستوور و یاسای زمانناسی ئەم دەربڕاوانە گوزارشتی خاوەندارێتین، بەڵام لە جۆری یەکەمی خۆشەویستییەکەیدا، بە نەناسراوی گوزارشت لە (کچ) دەکات و دەڵێت: (تاسەی کچێک) ئەمیش لە چوارچێوەی گوزارە زمانناسییەکاندا جەخت لە ناخاوەندارێتی و نەناسیاری دەکاتەوە.

بەشی سێیەمی مەبەست و گوزارە شیعرییەکەی بەراورد و جیاوازی نێوان دوو تەمەنی خۆشەویستی دەکات.

خۆشەویستی تافی لاوی، بەڵام چ هەستێک لەخۆ دەگرێت، تاسەی کچێک گوزارشتە لەحەزێکی لاوی و هەرزەکارانە. (گرِبوو لەتوێی جەرگ و سیمدا) دەربڕاوی (گڕ) بۆ کەف و کوڵ و حەزی کاتییە، لە پاش هەموو بەتاڵبوونەوەیەک دەچێتەوە دۆخی جارانی، دەتوانین بڵێین حاڵەتێکی کاتییە و مەبەستی تێربوونە

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی (٨) – ژمارە (٣)، هاوینی ٢٠٢٣
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

خۆشەویستی تەمەنێکی هەڵکشاوتر لە هەرزەکاری و قۆناغی هاوسەرگیری و خێزانی، ڕێک لەناو ئەو سنوورە کۆمەڵایەتییەی، کە مەبەستی سەرەکی توێژینەوەکەی ئێمەیە، بۆیە دەکرێت بۆ ئەمەیان بڵێین خۆشەویستی لەم قۆناغەدا لە بوونێکی هەمەکی لەیەکنەپچڕاو دەچێت وەکو حەقیقەتی (ڕۆح)، کە هەر ساتێکی نەبوونی، مردنی مرۆڤە. (هەڵمەت) لەجۆری یەکەمی خۆشەویستییەکەیدا کام شتێک، کە بەهادار و بەنرخە لەلای، بەڵام لەبەرامبەر ماچێکدا بەهای نامێنێ و هەموو شتە پیرۆزەکانی دەگۆڕێتەوە بە ماچێکی ئەو کچە نەناسراوەی، کە (هەڵمەت) بە ڕێکەوت و سەرپێیەوە ناسیویەتی، کەچی کچەش لە زمانی شیعر و ئەدەب و ئێستاتیکای شاعیر نەگەیشتووە و قبوڵی نەکردووە. بەڵام لە جۆری دووەمی خۆشەویستی (هەڵمەت) و قۆناغی دواتردا (ڕەگەزەکانی خۆشەویستی، بنەماکانی ژیانکردن، پرەنسیپە کۆمەڵایەتییەکانی خێزانداری) بە دیدەکرێت لای شاعیر لەوانە وەکو: (جگە چاوی هاوسەرەکەم) هیچ شتێکی دیکە بەهای نییە لەلای شاعیر. جگە لەچاوی هاوسەرەکەی هیچ شتێکی تر دڵە تەڕەکەی شاعیر ناجوڵێنێت. بە تەنیا ئەو هاوسەرە (هەم هاوڕێیەتی هەم هاودەم) هیچ شوێنێکی بۆ گرنگ نییە، جگە لەو شوێنەی، کە هاوسەرەکەی لە گەڵیەتی، ئەوشوێنە بۆ ئەو دڵخواز و دڵگیریەتی. پاشان دەنگ و قسە و گفتوگۆی ئەو تەنیا لەیەک ڕووەوە نا، بەڵکو پڕ (بەگیان و گوێ)یەتی، وێنەی هاوسەرەکەی لە یەکە یەکە خانەکانی لەشی شاعیردا چاپ و تۆمارکراوە، لەبەر ئەوە بۆنی لە سی و ڕەنگی لەچاویدایە.

شاعیر لەکۆتایی مەبەستە شیعرییەکەیدا دوو جۆر و دوو کۆمەڵە خەڵک دەسنیشان دەکات.

کۆمەڵەی یەکەم: هەندێک کەسی دیاریکراوە ئەوانەن، کە خۆشەویستی و ژیان لای ئەوان بەرژەوەندی و خۆشەویستییەکی درووستکراوە، پەیوەستە بە هەبوونی تەختی بەرز و پلە و مەرامە کەسییەکانیان، ئەگەر لەو پێناوەدا کەرامەتی خۆیان بدۆڕێنن و تێیدا سەرشۆڕیش بن.

کۆمەڵەی دووەم: بە دەربڕاوی (منیش)، کە پەیوەستکردنەوەیە بە پێشی خۆیەوە، قسەیەکی باوی کۆمەڵی کوردەواری هەیە دەڵێت: (ئەگەر گوڵ نیت، دڕکیش مەبە.) واتا ئەگەر لە پێشدا گوڵ نەبوویت، لە دواتردا مەبە بە دڕک. پێشوتر و لە ڕاڤەی شیعرەکانی بەرایی توێژینەوەکەماندا جەختمان لە (من)ی، شاعیر کردەوە، کە چۆن دەنگی (ئێمە) و کۆمەڵگەیە. بۆیە لای شاعیر تەنیا پرچی ڕەشی هاوسەرەکەی و تیشکی خۆر، کە سەرچاوەی ژیان و گەرمی و وزەو بەردەوامییە، شایەنی خۆشەویستی و ژیانکردنن لەتەکیدا. ئەم شیعرە تەواو مەبەستە سەرەکییەکەی ئێمە ڕوون دەکاتەوە، کە خۆشەویستی لای

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی (٨) – ژمارە (٣)، هاوینی ٢٠٢٣
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

(هەڵمەت) ڕەهەندێکی قووڵی هەستی و کۆمەڵایەتی هەیە، لە پەنهانییەکی ڕۆحییەوە سەرچاوە دەگرێت. ماوەیەکی دەوێت، بۆ پەروەردەبوون و کامڵبوون. هەوڵی باڵابوون دەدات و پەیوەندی بە پێشکەوتنی هزری و شارستانی و ژیارییەوە هەیە، لە چوارچێوەی ژیانکردن و پێکەوەیی و بەرکەوتە کۆمەڵایەتییەکەدا خۆی بەرجەستە دەکات. لەبەرئەوەی (هەڵمەت) کەسایەتییەکی ئاینی و لە خێزانێکی ئاینیی ڕووحیدا ئیلهام و سەرچاوە شیعریی و مەعریفییەکانی گەشەیان کردووە نەیتوانیوە خۆی داببڕێت لەو باکگراوندە ئاینییە و تەواو ئەو ڕەنگدانەوەی ئەو ئایەتە قورئانییەی پێوە دیارە، کە خوای گەورە دەفەرموێت: ((وَمِنْ آَيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ * وَمِنْ آَيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآَيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ)) {الروم: 20-21} واتە:((یەکێک لە نیشانەو بەڵگەکانی تری ئەوەیە: کە هەر لەخۆتان هاوسەری بۆ درووست کردوون، بۆ ئەوەی ئارام بگرن لەلایداو لە نێوانتاندا خۆشەویستی و سۆز و میهرەبانی فەراهەم هێناوە، بەڕاستی ئا لەو دیاردانەدا نیشانەو بەڵگە هەیە بۆ کەسانێک بیردەکەنەوەو تێدەفکرن.)) (بورهان محمد امین، ٢٠٠٤: ٤٠٦) لە زمانی عەرەبیدا (مودة، رحمة) ترۆپک و دوا پلەی خۆشەویستییە، کە (عیشق) لە پلەی پێنجەمدا دێت لە کۆی دوانزە پلەی خۆشەویستی.

ئەنجام

١. (لەتیف هەڵمەت) لەو دەقە شیعرییانەی، کە لەبارەی خۆشەویستییەوە نووسیون، ڕەهەندێکی ئێستاتیکی بەو چەمکە بەخشیوە و مامەڵەیەکی وردی کۆمەڵناسییانەی لەگەڵدا کردوون.

٢. شاعیر مامەڵەی هەندێک لایەنی کۆمەڵایەتی کردووە لەناو دەقە شیعرییەکانیدا، بە شێوازێک، کە کەم شاعیر هەیە ئەو ڕەهەندە دەروونی و خودییانەی بە ئاقاری کۆمەڵایەتی و گشتیدا بردبێت، کە ئەمەیش لێزانی و کارامەیی وردی دەوێت.

٣. شاعیر سەرمەشق و ڕچەشکێنی خۆشەویستیی کۆمەڵناسییانەیە، چەندێک زرنگانە لایەنە خودییەکانی خۆی خزاندووەتە ناو بوار و چوارچێوە کۆمەڵایەتییەکەوە، لە هەمانکاتدا دەقە شیعرییەکەی ئەوەندەی تر جوانتر کردووە.

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەرپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی (٨) – ژمارە (٣)، هاوینی ٢٠٢٣
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

٤. لە زۆر شوێندا دەنگی (من)ی شاعیر دەنگی(ئێمە)ی کۆمەڵە لەرێگەی خۆیەوە پەیام و ئازاری نەتەوەکەی گەیاندووەو سیمایەکی مرۆڤایەتی و جیهانی پێداوە لە بازنەی بچوکی ناوچەیی دەربازی کردووە، ڕووحییەتێکی نەمریی پێ بەخشیوە.

٥. لە هەندێ دەقی شیعریی شاعیردا چەمکی خۆشەویستی خودی نییە، بەڵکو پێداویستیی ژیانە و وەک لایەنێکی تەواوکاریی کۆمەڵایەتی مامەڵەی لەگەڵدا کردووە.

٦. (لەتیف هەڵمەت) لە هەندێ لە شیعرەکانیدا چەمکی خۆشەویستی پێوەست کردووە بە ئەوی ترەوە، بە تایبەتی ئافرەت و لەو ڕێگەیەوە پرۆسەی پێوەندیی کۆمەڵایەتی لەگەڵ ئەوی تردا دروست کردووە. بەمەیش ڕەهەندێکی کۆمەڵایەتی بە چەمکی خۆشەویستی لای شاعیر دەبەخشرێت.

لیستی سەرچاوەکان:

***قورئانی پیرۆز**

<u>١-زمانی کوردی</u>

<u>أ: کتێب</u>

- ئەریک فرۆم (٢٠٢١)، هونەری خۆشەویستی، وەرگێڕانی لە عەرەبییەوە: ئیسماعیل ڕاجی، سلێمانی: خانەی کولتوور بۆ چالاکیی ئەدەبیی و فەرهەنگی، سلێمانی.
- ئۆشۆ (2010)، عیشق سەمای ژیانە، خانەی چاپ و بڵاوکردنەوەی قانع، سلێمانی.
- بورهان محمد امین (200٤)، تەفسیری ئاسان، کتێبخانەی ڕۆشنبیر، هەولێر.
- پێشڕەو عەبدوڵا (2021)، سایکۆلۆژیای شیعری کوردی، دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم، سلێمانی.
- پ. ی. د. هاوژین سلێوە (2019)، ڕەخنەی پراکتیکی. چاپی دووەم، چاپخانەی چوارچرا، سلێمانی.
- ڕێبوار سیوەیلی (2004)، لەپەیوەندییەوە بۆ خۆشەویستی، دەزگەها سپیرێزیا چاپ و وەشانێ، دهۆک.
- کۆمەڵێک نووسەر (٢٠٠١)، لەگەڵ عەقڵی خۆرئاوادا، وەرگێڕانی: ئازاد بەرزنجی، دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم، سلێمانی.
- لەتیف هەڵمەت (2014)، دیوانی لەتیف هەڵمەت، ناوەندی غەزەلنووس، سلێمانی.
- مەجدەدین عومەر خەیری خەمەش (2012)، کۆمەڵناسی، وەرگێڕانی: کۆمەڵێك توێژەر، دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ڕۆژهەڵات، هەولێر.
- مەحوی (1389)، دیوانی مەحوی. لێکۆڵینەوە و لێکدانەوەی مەلا عەبدولکەریمی مودەڕیس و موحەمەدی مەلا کەریم، انتشارات کوردستان، سنە.

- هەڵمەت بایز ڕەسووڵ (2012)، ڕەهەندی دەروونی لە چیرۆکەکانی شێرزاد حەسەندا، دەزگای توێژینەوە و بڵاوکردنەوەی موکریانی، هەولێر.

ب: توێژینەوەی بڵاونەکراوە

- کۆمەڵێك توێژەر (2012)، عیشق لەڕووانگەی شیعرەکانی (عەبدوڵا بەگی میسباح الدیوان)، بەشی زمانی کوردی، سکوڵی پەروەردە، زانکۆی سلێمانی، سلێمانی.
- ناهیدە حوسێن عبدالرحمان (2006)، عەشق و ڕەنگدانەوەی لە شیعرەکانی فەرەیدون عەبدول بەرزنجی، بەشی کوردی، کۆلێژی پەروەردە، زانکۆی کۆیە، کۆیە.

پ: گۆڤار

- ئیبراهیم ناودەشتی (٢٠٠٤)، خۆشەویستی و سێکس لەبەردەم ئەگەرەکانی خەفەکردن و ئازادکردندا، گۆڤاری ڕۆشنگەری. ژمارە(15)، ژمارەی لاپەڕە: (٦٣-٦٨)
- پ. ی. د. دڵشاد عەلی (2007)، گۆران داهێنان و نوێخوازی. گۆڤاری زانکۆی سلێمانی، ژمارە(20)، ژمارەی لاپەڕە: (٣١-٦٣)
- توانا عوسمان (١٩٩٨)، گفتوگۆیەک دەربارەی چەمکی خۆشەویستی، گۆڤاری ڕامان، ژمارە (٢١)، ژمارەی لاپەڕە: (٣٧-٤٢)
- د. لوقمان ڕەئوف (2021)، خۆشەویستی لەشیعرەکانی فەرەیدون عەبدول بەرزنجی دا، گۆڤاری کۆنتێکست، ژمارە (١١-١٢)، ژمارەی لاپەڕە: (٢٠٠-٢١٥)
- سابیر بەکر بۆکانی (2001)، سایکۆلۆژیای خۆشەویستی، گۆڤاری ڕامان، ژمارە (57)، ژمارەی لاپەڕە: (٢١٣-٢٢٣)
- سەعید محەمەد نووری (2004)، خۆشەویستی لەڕووی پێکهاتەوە، گۆڤاری ڕامان، ژمارە (82-83)، ژمارەی لاپەڕە: (١٣٨-١٤٨)

ت: ڕۆژنامە

- عەدنانساڵەیی (2007)، عیشق و ڕووح، ڕۆژنامەی چەمچەماڵ، ژمارە (٢٤)
- عەدنان ساڵەیی (2009)، عیشق و ڕووح، ڕۆژنامەی چەمچەماڵ، ژمارە (٤٨)

ح: ماڵپەڕ

- زاری کرمانجی (2017)، ڕۆڵی خێزان، (بەرواری سەردانیکردن 2022/5/28)
- کەی ئێن ئێن (2018)، پێکهاتەی خێزان، (ڕۆژی سەردان: 2022/5/28)

2- زمانی عەرەبی

- قاسم حسين صالح (2001)، الابداع فی الفن، وزاره التعليم العالی والبحث العلمي، کلية الفنون الجميلة، جامعة بغداد، بغداد.

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەڕەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی (٨) – ژمارە (٣)، هاوینی ٢٠٢٣
ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print) :ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی

Love in Latif Halmat's poetic texts
A Sociology View

Aso Omer Mustafa
Department of Kurdish, College of Education and Language, University of Charmo, Chamchamal, Kurdistan Region, Iraq
aso.omar@charmouniversity.org

Adnan Ahmed Mustafa
Department of Kurdish, College of Education and Language, University of Charmo, Chamchamal, Kurdistan Region, Iraq
Adnan.mustafa@charmouniversity.org

Keywords: *Poetic text, Latif Halmat, Love, Literature, Sociology.*

Abstract
Our research, entitled "Love in The Poetic Texts of Latif Halmat", is an attempt to explain Latif Halmat's sociology view of love and reflection of that concept in his poetic texts. Also, finding the fundamental relationship between oneself and subject, as love and subjects as society and sociology. Because it is a single member of society, it becomes a source of literary text production. From here the relationship between literature and sociology appears as science. Our research consists of two parts: the first part (the concept of love) talks about the concept of love of personal and social dimensions and explains writers' views on this concept.
Part Two: (Love by Latif Halmat) practices the concept of love as a social dimension in the poetic texts of Latif Halmat.
The result was finally presented with several points.

(الحب في نصوص الشعرية للشاعر لطيف هلمت رؤية الاجتماعية)

الملخص:
في هذا البحث نحاول توضيح او تفسير رؤية اجتماعية لدى الشاعر لطيف هلمت حول الحب وانعكاس هذا الجانب في نصوص الشعرية كذلك ايجاد العلاقة الاساسية بين الذات والموضوع نقصد بالذات كالحب والموضوع كالمجتمع و علم الاجتماع، لان الفرد احد اعضاء المجتمع لذلك تصبح الفرد مصدرا للانتاج نصوص الشعرية.

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی (٨) – ژمارە (٣)، هاوینی ٢٠٢٣
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

من هنا نبين العلاقة بين الادب والاجتماع كالعلم. هذا البحث يتالف من الجزأين، الجزء الاول: الجانب الحب يتحدث عن الحب وأثاره الفردية و الاجتماعية و رؤية الكتاب حول هذا الجانب. والجزء الثانى: يتناول الحب عند الشاعر لطيف هلمت وتفعيل الحب كعامل أو مؤثر اجتماعي في نصوص الشعرية للشاعر لطيف هلمت. وفي الخاتمة بيننا نتائج البحث بعدة نقاط رئيسية.

الكلمات المفتاحية: (النصوص الشعرية، لطيف هلمت، الحب، الادب، علم الاجتماع)